

Dnro 2795/4/07

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

Psykiatrisen potilaan kirjeen lukeminen ja liittäminen potilaskertomukseen

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 13.9.2007 päivätyssä kirjeessään psykiatrisen sairaalan henkilökunnan menettelyä. Kantelijan mukaan henkilökunta on takavarikoinut hänelle osoitetun kirjeen, jota hän säilytti suljetussa salkussaan. Kantelijan mielestä hänen kirjesalaisuuttaan on rikottu ja hänen omaisuuttaan takavarikoitu ilman, että asiassa olisit tehty mielenterveyslain mukaista päätöstä.

Lisäksi kantelija arvostelee sitä, että hänet siirrettiin toiseen sairaalaan. Kantelijan mukaan siirron syynä oli edellä mainittu kirje.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin sairaanhoitopiirin lausunto. Sen liitteenä oli sairaalan ylilääkärin selvitys. Käytettävissäni on ollut myös jäljennös kantelijan potilaskertomuksesta.

3

RATKAISU

Katson psykiatrisen sairaalan menetelleen lainvastaisesti siinä, että kantelijalle osoitetun kirjeen sisältö merkittiin potilaskertomukseen ja kirjeestä otettiin kopio kertomuksen liitteeksi.

Käsitykseni mukaan psykiatrisen sairaalan tulisi huolehtia siitä, että sairaala tai mahdollinen muu rekisterinpitäjä ryhtyy henkilötietolain 29 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin kirjeen sisältöä koskevien merkintöjen poistamiseksi kantelijain potilaskertomuksesta.

Muilta osin asiassa ei ole ilmennyt aihetta oikeusasiamiehen toimenpiteisiin.

4

PERUSTELUT

4.1

Psykiatrisen sairaalan selvitys

Psykiatrisen sairaalan ylilääkärin antaman selvityksen mukaan kantelijain osastolla tehtiin turvatarkastus 28.2.2007. Tuolloin kantelijan yöpöydältä löytyi kirje, joka oli kirjoitettu toisessa sairaalassa 26.10.2006. Kirjoittaja tilasi kantelijalta "pameja tai subua". Lisäksi kirjoittaja kertoi tarvitsevänsä 22 kaliiberisen pistoolin.

Kirjeen sisältö on kirjattu kantelijain potilaskertomukseen, johon myös liitettiin kopio kirjeestä. Alkuperäinen kirje palautettiin potilaalle.

Selvityksen mukaan sairaalasta ei ole löytynyt mielenterveyslain 22 j §:ssä tarkoitettua yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, eikä sellaisesta myöskään ole tehty merkintää potilaskertomukseen. Ylilääkäriin käsityksen mukaan asiassa ei ole menetelty yhteydenpidon rajoittamista koskevan mielenterveyslain 22 j §:n mukaisesti.

4.2

Oikeudellinen arviointi

4.2.1

Kirjeen käsittelystä saatu selvitys

Sairaalan antaman selvityksen mukaan kirje löydettiin avattuna kantelijain yöpöydältä, eikä sitä otettu hänen salkustaan. Tältä osin asiassa saadut tiedot ovat ristiriitaisia. On kuitenkin riidatonta, että kirje luettiin, siitä otettiin kopio ja sen sisältö merkittiin kantelijain potilaskertomukseen. Arvioin ensin kirjeen lukemisen oikeudellisuutta ja sen jälkeen kirjeen sisällön muuta käsittelyä.

4.2.2

Kirjeen lukeminen

Kirjeen lukeminen merkitsee puuttumista yksityiselämän suojan piiriin kuuluvaan luottamuksellisen viestin suojaan (kirjesalaisuuteen), joka on turvattu sekä perustuslain 10 §:ssä että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa. Suoja koskee sekä viestin lähettäjää että viestin vastaanottajaa (Hallituksen esitys 309/1993 vp, s. 53–54).

Perustuslain mukaan luottamuksellisen viestin suojaan voidaan säätää välttämättömiä rajoituksia vapauden menetyksen aikana. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan kansalaisen yksityiselämään ja kirjeenvaihtoon puuttuminen on sallittua, jos laki sen sallii ja sillä on artiklassa mainittu hyväksyttävä tavoite ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.

Psykiatrisen sairaanhoidon osalta kirjesalaisuutta rajoittavat säännökset sisältyvät mielenterveyslain (1116/1990, muut. 1423/2001) 4 a lukuun. Siihen sisältyvän 22 j §:n mukaan tahdosta riippumattomassa hoidossa olevan potilaan kirje saadaan lukea, jos se on tarpeen *yhteydenpidon rajoittamista* koskevan asian arvioimiseksi. Yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista, jos siitä on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos se on välttämätöntä muun henkilön yksityisyyden suojaamiseksi. Yhteydenpidon rajoittamisen yhteydessä potilaalle osoitettu tai hänen lähettämänsä kirje saadaan myös pidättää.

Mielenterveyslain 22 h §:n mukaan potilaan omaisuus ja hänelle osoitetut läheyykset saadaan *tarkastaa*, jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalla on hallussaan tai lähetys sisältää päihteitä tai huumeainesten käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä taikka potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta

vaarantavia aineita tai esineitä. Tällaisen tarkastuksen yhteydessä kirjettä ei kuitenkaan saa lukea eikä pidättää.

Potilaan kirje saadaan siis ilman potilaan suostumusta lukea vain yhteydenpidon rajoittamisen edellytysten selvittämiseksi. Vakiintuneen laintulkintaperiaatteen mukaan perus- ja ihmisoikeuksista säädettyjä poikkeuksia ei saa tulkita laajentavasti. Mielenterveyslain mukaan kirjettä ei siten saa lukea esimerkiksi yleisen järjestyksen turvaamiseksi tai potilaan hoidon suunnittelemiseksi.

Jälkeenpäin arvioiden on selvää, että kantelijalle lähetetyn kirjeen sisältö on sellainen, että sen perusteella sairaala olisi voinut harkita kantelijain ja kirjeen lähettäjän yhteydenpidon rajoittamista. Asiassa ei kuitenkaan ole saatu selvitystä siitä, missä tarkoituksessa kirje luettiin. Lukeminen näyttää tapahtuneen turvatarvakuksen yhteydessä, joka suoritettiin sen vuoksi, että osastolla "oli perusteltua epäillä mahdollisesti tapahtuvan antisosiaalista toimintaa". En pidä poissuljettuna, että tähän tarkoitukseen sisältyi myös sen selvittäminen, oliko potilaan yhteydenpitoa tarve rajoittaa. Selvityksen tulkinnanvaraisuuden vuoksi en kuitenkaan voi ottaa asiaan kantaa. Kiinnitän kuitenkin yleisellä tasolla sairaalan huomiota kirjesalaisuutta rajoittavien säännösten tarkkaan noudattamiseen.

4.2.3

Kirjeen ja sen sisältämien tietojen käsittely

Mielenterveyslain 22 j §:n mukaan pidätetyt kirjeet on säilytettävä erillään potilasasiakirjoista siten, että ne ovat vain pidättämispäätöksen tekemiseen osallistuvien luettavissa. Kantelijaille osoitettua kirjettä ei pidätetty, vaan siitä otettiin kopio, joka liitettiin hänen potilaskertomukseensa. Lisäksi kirjeen sisältö merkittiin potilaskertomukseen kirjeen lähettäjää yksilöimättä.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, *potilaslaki*) 12 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee merkitä potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Asiasta säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveysministeriön potilasasiakirjojen laatimisesta sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämisestä annetussa asetuksessa (99/2001, *potilasasiakirja-asetus*).

Henkilötietojen käsittelyn yleislain, henkilötietolain (523/1999) 6 §:n mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Lain 9 §:n mukaan käsiteltävien henkilötietojen tulee aina olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia (tarpeellisuusvaatimus).

Asiassa ei ole saatu selvitystä siitä, millä tavalla potilaskertomukseen merkityn kirjeen sisältö on liittynyt kantelijain hoitoon. Hänen siirtoaan toiseen sairaalaan kirjeen löytymisajankohtaa seuraavana kuukautena ei potilasasiakirjoissa ole perusteltu kirjeen sisällöllä.

Mielenterveyslain mukaan potilaan kirje saadaan lukea vain yhteydenpidon rajoittamista koskevan asian yhteydessä, eikä kirjettä saa liittää potilaskertomukseen. Kun otetaan huomioon että kirjesalaisuus on perustuslaissa suojattu perusoikeus, kirjeen sisällön liittämistä potilaskertomukseen ilman potilaan suostumusta ei mielestäni voida perustella potilaslain tai potilasasiakirja-asetuksen säännöksillä,

vaikka kirjeen sisältöä olisikin pidetty tarpeellisena potilaan hoidon järjestämisen kannalta. Nähdäkseni tietojen liittämistä potilaskertomukseen ei siten voi pitää henkilötietolain 6 §:ssä tarkoitetulla tavalla asiallisesti perusteltuna.

Tämän vuoksi katson, että sairaalassa meneteltiin mielenterveyslain vastaisesti, kun kirjeen sisältö merkittiin potilaskertomukseen ja kertomukseen liitettiin kopio kirjeestä.

4.2.4

Olisiko asiassa pitänyt tehdä päätös?

Mielenterveyslain 22 j §:n 5 momentin mukaan yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä päätös, josta potilas voi valittaa hallinto-oikeuteen. Tässä tapauksessa potilaan yhteydenpitoa ei kuitenkaan rajoitettu eikä potilaan kirjettä pidätetty. Tämän vuoksi päätöksentekoa koskeva säännös ei nähdäkseni sanamuotonsa perusteella sovellu tähän tapaukseen. Kun otetaan huomioon, että alkuperäinen kirje on palautettu potilaalle, hänellä ei nähdäkseni myöskään ollut sellaista oikeussuojan tarvetta, jonka vuoksi olisi ollut perusteltua tehdä mielenterveyslain mukainen päätös valitusosoituksineen.

4.2.5

Henkilötietolakiin perustuvat oikeussuojakeinot ja rekisterinpitäjän velvollisuudet

Henkilötietolain 29 §:n mukaan potilas voi vaatia potilaskertomukseen merkityn tarpeettoman tiedon poistamista. Jollei rekisterinpitäjä suostu hänen vaatimuksiensa, asian voi saattaa tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Jollei merkintä koske lääkärin ammattitaitonsa perusteella tekemää lääketieteellistä arviota, tietosuojavaltuutettu voi määrätä tarpeettoman tiedon poistettavaksi.

Saman säännöksen mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä oma-aloitteisesti poistettava rekisterissä oleva, käsittelyn tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Rekisterinpitäjän on myös estettävä tällaisen tiedon leviäminen, jos tieto voi vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan.

Olen edellä pitänyt kirjeen sisällön merkitsemistä kantelijain potilaskertomukseen lainvastaisena. Käsitykseni mukaan sairaalan tulisikin huolehtia siitä, että sairaala tai mahdollinen muu rekisterinpitäjä ryhtyy henkilötietolain 29 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin kirjeen sisältöä koskevien merkintöjen poistamiseksi kantelijain potilaskertomuksesta.

5

TOIMENPITEET

Saatan edellä 3 ja 4.2.3. kohdassa esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta sairaalan ylilääkärin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Pyydän häntä myös ilmoittamaan 15.5.2009 mennessä, mihin kohdassa 3 ja 4.2.5 esittämäni tiedon poistamista koskeva käsitykseni on antanut aiheutta.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä myös sairaanhoitopiirin johtajaylilääkärille.